

## AZ EGYIPTOMI ISKOLÁK.

## II.

## Az arab egyetem.

Kairónak egyik nevezetességét képezi az arabok főiskolája.

A városnak egyik érdekes látni valója gyanánt jegyeztetik fel a vendégekkel ezt a tanintézetet, mely a maga nemében egyetlen az egész világon.

A városrész maga is, a hol ez az iskola van, sajátos bazár-jairól nagy hírre vergődött, a hová seregestől tudóznak bámulni az idegenek. — A Muski-utcán végig kell haladnunk, hogy ide juthassunk. Igazi keleti városról pedig csak annak lehet fogalma, a ki a Muski utcát végig járta, a mely a keletnek minden nevezetességével, tarkábbnál tarkább élőképével, valósággal elbűvöli az embert. Ennek az utcának a végén, az egymás háttára épült bazárok között, merednek az ég felé a híres Gama el-Azhar muschének hatalmas minaretjei, melynek dűlendező falai között van keletnek a leghíresebb iskolája: az arab egyetem.

Ezt az iskolát a világ minden részéről fölkeresik azok a mohamedán ifjak, a kik a Korán szent tanában óhajtják magukat kiképezni.

Ha a nyugati bejárón akarunk bemenni, először egy nagy vestibulumba lép az ember, a mely csak úgy hemzseg a borotváló helyektől, a hol az ifjak fejét szokás megborotválni. Innen egy kis muschéba érünk, a hol fel kell húzni a szent papucsot, mert az egyetem, a hol a Koránt tanítják és tanulják, a mohamedánok egyik legszentebb helye. Ezután egy nagy négyszögű udvarba jutunk, mely három oldalról széles folyosókkal van körülvéve, a honnan számos deszkafallal körülvett csarnok nyílik.

Az udvarnak negyedik oldalát a muschének sanctuariuma határolja, a mely tulajdonképen az egyetem főtermét alkotja. Ennek az óriási teremnek a mennyezete 380 márvány- és granitoszlopra nehezedik.

Ezek a különféle szabású oszlopok, melyeket romokba dőlt épületekből hordtak össze, nemkülönbben a mennyezetről lelógó régi üveglámpák, nem hogy diszére szolgálnának ennek a hatalmas teremnek, ellenkezőleg rosszul hatnak reánk és dísztelenné teszik a nagyságával egyébként meglepő termet.

Azzal pedig, hogy ezen egyetem körülbelül tízezer tanuló képes befogadni, azt hiszem, hogy az épület nagyságát, illetve térfogatát, legjobban bemutatom.

De lássuk hogy mi történik odabenn, mit és hogyan tanítanak és milyen a berendezés. Kezdjük meg vizsgálódásunkat a folyosókon, folytassuk az udvaron és végezzük a főteremben.

A folyosók a fiatalabbaknak a tanuló helye, tulajdonképen nem egyéb, mint elemi iskola. Itt ülnek a földön tanítóik körül a 8—12 év közt levő gyermekek, mindegyik körben egy-egy vidéknek vagy országnak szülőttjei csoportosulnak össze. Itt az írás és olvasás elsajátítása, a Korán legszükségesebb tanainak betanulása a tananyag. A segédeszköz mind ezekhez az elemi iskolákban is használatos pléhtáblácska. Csakhogy itt a tanító maga tanítja meg a kicsinyeket az ábc-re az által, hogy a betűket lemásolás végett leírja mindegyik tanuló pléhtáblájára, majd kikéri tőlük a betűk nevét.

Az írni és olvasni tudó csoportoknak a tanítók majd tollbamondással, majd a Korán egyes pontjainak lemásoltatásával adják fel a leczkét, a melyeket a tanulók tartoznak megtanulni és könyv nélkül felmondani. Szövegmagyarázatról persze itt még szó sincs, Egyedüli czél a betűről-betűre való megtanulás.

A tanítónak a felügyeleten kívül legszorgosabb kötelessége a kikérdezés. Csakhogy ez a kikérdezés, úgy a kezdőknél, mint a haladóknál, egészen más, mint a legtöbb elemi iskolában.

A korbács számúzve van innen. A testi büntetést csak kivételesen alkalmazzák.

A tanító azért ül tanítványi között, hogy felügyeljen a tanulókra. Ha valamelyik nem tudja a leczkéjét, visszakapja táblácskáját, hogy tanuljon tovább. Nem korholja, sőt bátorítja a tanító a nehezebb felfogású tanuló; türelmét sem veszi el, ha sokáig kell is várni a kikérdezéssel. Nagyobb is a nyíltság és a bátorság ezekben a gyermekekben, mint a vidéki elemi iskolásokban. Rámosolyognak az idegenekre. Egyik-másik még pléhtábláját is megmutatja, hanem a baksist is megkéri szívességéért.

A bánásmód tehát egészen más itt, mint a legtöbb elemi iskolában, pedig az arab egyetem folyosói sem egyebek, mint elemi iskolák. A különbség csak az lehet, hogy az egyetemi elemi iskolások, tudtommal, végig járják az egyetemet; vagyis a folyosókról bekerülnek a főterembe, ha majd az évek számával megszerezték jogukat a belépésre.

Az udvaron azok ülnek körül tanítóikat, a kik még fiatalok a felnőtték termébe, habár a folyosók tananyagát már bevégezték.

Megesik az is, hogy egyik-másik csoport a hely szűke miatt a folyosókról leszorul az udvarba, de azért ők a folyosóknak, ha nem is parallelcsoportját képezik.

Csend és példás rend itt szóba sem jöhet. A hol a kíváncsi látoga-

tók folyton ki- s bejárnak, hol ezer gyermek hangosan tanulja és fenhangan mondja fel leczkáját, ott csendesség nem lehet.

Az meg, hogy számtalan körben egyre-másra himbálják a tanulók felső testöket, sajátos komikus hatással van a nézőkre.

Az udvar negyedik oldala mintegy összeolvad a főteremmel, a hová ezen át lehet csak bejutni, a mely nem egyéb, mint a felnőttek tanterme.

Ide törekeshetnek mindazok, a kik a folyosókon, meg az udvaron hajlonganak. Ez az óhajtásuk pedig könnyen teljesülhet, mert az egyetembe való lépés jogát nem a tudás mértéke, hanem az évek száma szabja meg. A ki tehát 4—5 évig bológatott a folyosókon, az megszerezte képességét az egyetem nagy termére.

A főiskola polgárai tehát az említettem oszlopos teremben vannak elhelyezve. Azt lehet mondani, hogy a hány az oszlop, annyi a csoportok száma, mert mindegyik oszlopnál egy-egy kis csoport-hallgató ül körül a tanárt.

A pléhtáblának itt már nincs helye! Itt a hallgatókat kéziratokkal látják el, a melyekből egy példányt a tanár is tartogat kezében, hogy a szöveget megmagyarázza és azt világosan megértesse hallgatóival. Ezek a kéziratok persze mind a Koránból vannak másolva!

Valamennyien egy közös célra, a Koránnak megértésére törekeshetnek, így nem a betű szerinti betanulásra, hanem az értelmezésre fordítanak gondot. Végig jártam mindenik csoportot és megfigyeltem, hogy mikép oldják meg a tanárok feladatukat. És ha valahol, akkor itt tapasztalhatja az ember, hogy a milyen a tanár, olyanok a tanítványok. A nyájas és barátságos tanárok növendékeit össze sem lehet hasonlítani a mogorva tanárokéival. Ezeknek még az arczkifejezésök is más, mint amazoknak. Ez nagyon érthető is az arab ifjagnál, kik vajmi kevés házi nevelésben részesülnek. — Azok az arabok ugyanis, a kiknek gyermekeik nevelők mellett nőttek fel, nem küldik fiaikat erre az egyetemre. Nevelők nélkül meg neveletlenek maradnak otthon a gyermekek, mert a háremekben nincs családi élet, nincs egyetértés, nincs bizalom; a gyengédségnek meg még a fogalma is ki van zárva.

Valóságos áldás tehát az illemtudó tanító, kitől barátságos modor és nyájasságot sajátíthatnak el a tanítványok.

Csakhogy ilyen kedves tanító nem sok akad a márványoszlopoknál, de annál meglepőbb, ha a sok között egy-két jóképű tanítót mégis talál az ember.

Egyik különösen magára vonta figyelmemet, kinek modora és jóízű magyarázata nagyon meghaladta valamennyiét.

Ez is, mint a többi tanártársai, kezében tartotta a hallgatókéval ugyanazon szövegű kéziratot és felolvasott egy-egy pontot. A felolvasást követte a magyarázat. Lendülettel, mosolygó arczczal, hangsúlylyal és

taglejtéssel fejtegette a felolvasott szöveget. Lehetett látni minden mozdulatából, hogy nemcsak érti, hanem át is érzi azt, a mit magyaráz.

Miután minden oldalról megvilágította a felolvasott részt, iparkodott meggyőződni, hogy megértették-e azt tanítványai. Miért is hol az egyik, hol a másik tanulóval újra meg újra megbeszélte a már megmagyarázott szöveget, arcza pedig kigyuladt az örömtől, ha látta, hogy a tanítványok megértették és felfogták magyarázatát. — A tanítványok is élvezettel és figyelemmel hallgatták kedves tanítójukat, kinek barátságos kérdéseire bizalommal, bátran, sőt örömmel feleltek.

Valósággal megbámultam ezt a derék tanítót, ki az ő kis csoportjával úgy tűnt ki a többiek között, mint a világító-torony barátságos fénye, a hogyan szétárad a nyugtalan tenger tajtékos hullámai fölött.

A többi csoportokat azonban össze sem lehet hasonlítani ezen értelemes kis csoporttal; hiszen a többieknek az olyan tanítója már dicséretet érdemel, a ki úgy, a hogy megmagyarázza a szöveget és arra törekszik, hogy a betükön kívül mást is tanuljanak hallgatói.

A legtöbb tanító azonban nem sokat törődik tanítványaival. Ezek a jó urak nem igen magyarázgatnak, hanem megelegszenek azzal, ha a tanulók maguk olvasgatják a szöveget. A kikérdezéssel sem igen fárasztják magukat, hogy legalább ekkor beszélnek meg a tartalmat. A kikérdezés inkább arra irányul, hogy tudják-e a tanulók a leczkét, mint arra, hogy egyszermind kellőleg felfogták-e?

A hol a tanító nem sokat törődik a tanítványokkal, ott a tanulók sem igen törődnek a leczkével és annak megértésével. Itt azután nem valami nagy ritkaság, ha a kis kör egyik-másik tagja álomra hunyja le szemeit, vagy valamelyik a csoport mellett végig nyújtózik a padlón és jóízűen alszik.

Az is megesik, hogy egy-egy csoport tanítóától együtt foltozgatja ruháját, esetleg a tanár meg a tanítványok is fehérneműt változtatnak.

A kisebbek pléhtábláján és a nagyobbak kezében levő kéziratokon, továbbá tintán és tollon kívül egyéb tanszer nincs az egész intézetben.

Butorokra meg nincs szükség, hiszen a tanítók is, meg a tanítványok is a földön ülnek. Csak a folyosókból nyíló deszka falú szobákban vannak ócska faszekrények, a melyekbe a kéziratokat meg a ruhákat rakják a tanulók. Ezek a szekrények talán egyidősek az egyetem épületével, legalább lógó ajtaik, szétment oldalaik, a portól és a pókhálótól kérges tetőik erre vallanak. És ezek az ólakhoz hasonló szobák a tanulók éjjeli tartózkodásául is szolgálnak, hol a tanárok és a tanulók ruhásként alusznak a földön. Agyakra és mosdóeszközökre tehát nincs szükségök. Feküdni lehet a földön is, mosakodni meg elég alkalmasak a vízvezetékek. Sőt ha megemlítem, hogy ezekben a piszkos fulkében láttam itt is, ott is egy-egy nyomorult beteget henteregni a földön, hogy ezek a

börtönök éjszakára zsufolásig megtelnek tanulókkal, akkor azt hiszem, hogy úgy az egészségi viszonyokról, mint a rendetlenségről is eleget mondtam.

A tisztaság az egyetemen sem kényes oldaluk az araboknak! A folyósókat és a főtermet csak nagy ritkán söpriek végig. Hanem hát poros is ott minden, a hová csak lép vagy megy az ember. Szerencse, hogy nyitottak a folyósók és hogy nincsenek ajtai a nagy teremnek, a hová szabadon juthat a födetlen udvar levegője, másként nem lehetne kiállani a töledeft levegőt, mint a minő fojtott a lég az éjjeli fülkékben, pedig ezek csak deszkafallal vannak elkülönítve a folyósóktól.

Ime az arabok főiskolája, a mely kilenczszáz éves fennállása óta egy tapodtat sem haladt előre a tudomány utján.

Hihetetlen, hogy ilyen az egyeteme annak az országnak, a hol ezredévekkel ezelőtt építették a hatalmas pyramisokat, a hol egykor a mumiákat a jövő ezredek bámulására tudták elkészíteni, a hol művészi kivitelű koporsókat helyeztek el a remek halottas kamrákba, a hol valaha durva fejszékkel is hatalmas szobrokat faragtak, majd később, a vésőkkel, már eszméket is alkottak azokon; a hol a hieroglyphákkal már a legrégebbs multban is képesek voltak az emberek gondolataikat megörökíteni, szóval: a hol a muzeumokban felhalmozott műemlékek arról tanuskodnak, hogy ezen a földön egykor a kulturának minden ága magas fokon állott.

Az ó-kor embereit, a kiknek az utó-korra maradt műveik arra vallanak, hogy voltak eszméik, fölējök helyezem a mai egyetemi polgároknak, kik bármennyire tudják is a mindentudó Koránt, azért mégis tudatlanok.

A költői értékkel is bíró hieroglyphákat pedig egykor bizonyára nehezebb volt rávésni a márványlapokra, mint ma az arab betüket rámásolni a pléhtáblákra.

De azért mégis csak mozog a föld Egyiptomban is!

Ebből az egyetemből kerülnek ki az ország papjai, sőt egyik-másik még miniszterségre is fölvitte.

És azért a Nilus nem fordul vissza pirulva az egyenlítő felé!

A vén pyramisok sem búvnak szégyenökben a föld alá, hanem csak szomorúan gondolnak vissza az ő ifjú korukra, a mikor sok minden másként volt itten!

BEKSITS IGNÁCZ.